

ALGUNAS REFLEXIONS

SOBRE LA

NECESSITAT DE LA CONSERVACIÓ Y RESTABLIMENT DE LAS COSTUMS CATALANAS.

Companys: Dubtant he estat alguns dias entre si agafaria ó no la ploma pera cridar vostra atenció sobre un punt que, baix mon pobre concepte, créch altament important; més altres tantas ho havia deixat, considerant la poca válua de las forsas meas y la ineptitut d'aquella, pera tractar y fer-vos avinent lo meteix de que vinch avuy á parlarvos.

Animat per la santa idea del amor pátri y per vostra benvolensa,—ja que aquí no som jutges que debém fallar y judicar, sinó companys units per una meteixa idea, per un meteix sentiment y per una meteixa llassada, propensos, per lo tant, á aplaudir lo fi que un se proposa, mes que á lloar ó deslloar las formas mes ó menys adecuadas al que ho realise,—no dubto un moment més en donarli forma y manifestárvosho ab tota senzillesa, deixant escrúpuls im-

própis que vos ofendrian per tractarse de nostra mare Catalunya.

Lo que vaig á dirvos, benvolguts companys, serán petites observacions, pera que fixeu la atenció sobre l' assumpto que á sometre vinch al vostre criteri y estudi, puix li reconech tanta importancia, que pera ésser deguda y ámpliament tractat, confesso ab tota franquesa, que més coneixements y datos dels que jo tinch, se necessitan; y ho compendréu quan vos diga que á las *Costums Catalanas* me refereixo, no pera fervos una descripció de las meteixas, ja d' aquest segle ó dels anteriors, sinó pera procurar la conservació de las que avuy existeixen encara (sempre y quan sigan bonas) y 'l restabliment d' aquellas que s' hagen perdut, que hagen mort ó que s' hagen oblidat per la incúria dels temps ó per las influencias foranas.

Sempre he considerat que las *costums* son l' espill que als pobles enmiralla y, per lo meteix, que l' estudi de las d' un poble nos dona á coneixer lo caràcter, la virilitat, las virtuts y 'ls vicis del poble que las exerceix; aixi com las de cada individu nos retratan fidelment son modo d' ésser pròpi; ja que sempre las *costums* obeheixen á la manera de pensar y sentir del individu, ó á la manera de pensar y sentir del poble.

No 'ns moguém de casa, y palpablement veurem la afirmació anterior provada fins al convenciment.

Los nostres avis, tan senzills com sávis y pensadors, buscáren la expressió bréu, emperó gráfica, dels sentiments que omplíren llurs cors generosos y poétichs, y la trobáren en aquestas paraulas: *patria, fides, amor*; epilech gloriós de tot lo que de gran fundáren, de lo que de sant creguéren, de lo que de pur aymáren; epilech que, com altra

misteriosa estrella d' Orient, aná caminant per entre mitj de las negras nuvoladas de sas inmensas é inmerescudas desventuras, pera arribar brillant y esplendorosa fins al Betlem del renaixement nostre.

Mes, per desgracia, nosaltres, enlluernats tal volta per lo resplandor d' aquella antiga gloria, no hem sapigut véure lo que la meteixa representava: nos ha succehit com al profá *en lo divi art de la música, que 's recrea y delecta al ohir* los armónichs y blanissims accents, emperó que ignora quinas son las dolsas notas que 'ls produheixen. Estimem á la patria; creyem en un Deu; rendim vassallatge á la dona: per aixó nos es tan simpátich lo lema dels nostres avis; per aixó l' aculliren ab entussiasme en la urna santa dels Jochs Florals, ahont se manté encesa la flama sagrada, sos nobilissims restauradors, y las musas, afavorint als catalans ingenis, cantàren inspiradas per los meteixos sentiments que animàren los cors dels nostres progenitors.

Mes ¿estimém, creyém y sentím com nostres antepasats? Comparem las nostras ab las sevas costums, y veurem la distancia que d' élls nos separa.

Tots nos planyem de la pérdua creixent de las antigues costums, d' aquellas costums tan santas com las nostras lleys, tan puras com lo cel que 'ns cobreix, tan senzillas y grans com las montanyas de la nostra pátria: créch que tots sentim que 's perdin aquestas costums *tan de casa*, que tenian la flayre de las bosquetanas flors per llur puresa y 'l brill de l' astre del dia per l' alé, la vida y 'l calor que al poble comunicavan.

Consecuencia de llur pérdua, es la variació en lo trajo característich de nostra terra: deixant lo que 'ns distingia; y així avuy, ¡oh afront! ni 'ns recordem de la barretina ab que los

nostres predecessors tantas glorias assoliren, quan, segons inspirada y felis expressió del mes popular dels nostres poetes catalans, la mare Catalunya:

Portéulas digué y pel mon
Passejeulas sempre ab gloria;
De Grecia contan la historia
Y la sang de Jofre són.

Y lo que de dir acabo, no succeheix en las ciutats y en los grans centres de població ahont, per lo meileix, mes difícil se fá la conservació de las antigüas costums, sinó en las vilas y poblets y fins en algunas llunyanas masias, crescudas y arreladas en lo cor de las montanyas, de modo que la barretina, símbol de la llibertat y de la independència, se va perdent y arreconant avergonyida perquè lo poble catalá no es avuy (dolorós m' es lo confesarho) lo poble d' abans.

No cragáu, per aixó, companys meus, que jo desconfihe del pervindre del nostre poble, del poble catalá; al contrari: crech y espero que será un jorn digne de la sua historia, del seu passat y del seu present, perquè si be en aquest s' hi nota una decadencia extraordinaria en tot alló que la virilitat y forsa d' un poble constituheix, hi ha en cambi una poderosa reacció pera tornar á ésser lo que fou; s' hi veu un renaixement així en las lletras com en las arts, així en lo polítich com en lo moral, que 'l portará á compendre demá quins son los verdaders devers y obrar, per lo tant, en lo sentit que sas necessitats, sos sentiments y son destino social li imposan.

En efecte: fa pochs anys que parlar en catalá, era ridicul; que escriure en lo nostre idioma, era estrany; que deféndre las cosas de casa, era irrisori: avuy ja es diferent, nó per-

qué tots los que 'l nom de català tenen, conreuen y parlen lo català com ferho deurian; nó perquè tots tingan á orgull ésser fills de Catalunya abans que tot, puix n' hi ha alguns (y en vergonya d' ells siga dit) que renegan, no atrevintse pública, privadament, de tan amorosa mare; sinó perquè 'l poble, lo verdader poble comensa á donarse rahó de quina fou sa historia, pera ferse digne d' ella ab sa posterior conducta; y 'l poble, amichs meus, que estudia la seva historia, encara que estiga en decadencia, fá seu l' esdevenidor, puix mira així de corretgir las faltas presents ab las lliçons passadas.

Per sort del poble català, no totas sas antigüas y venerables costums son perdudas: no ha desaparegut encara la barretina de totas las encontradas de la nostra terra: avuy ella, ja vermella com la rosella, ja morada com la viola, alegre al cor veyentla algunas voltas barrejada entre las altas espigas del blat, ó entre 'ls ombrivols arbres dels nostres boscos, ó entre las escumosas onas de la mar. Per altra part, encara he tingut jo lo plaher (y creuré que també vosaltres) d' experimentar l' encís d' algunas bonas y bellíssimas costums conservadas en mitj de las nostras montanyas ó en las inmensas planuras del Urgell; y al gosarlas, he sentit com mon cor prenia aixamplas, com mos pulmons se dilatavan al respirar aquells ayres tan purs y dolços en que tot es páu, tot es armonia, tot es vida perquè en tot y per tot s' hi veu la familia, lo respecte y l' amor.

Y encara més: no es sols en las montanyas y en los poblets y en las masias: en las ciutats meteixas s' hi troban despullas d' aquellas admirables costums; encara Barcelona, la ciutat cap y columna de nostra terra y admiració dels estranys, conserva restos d' aquellas costums venerandas

que encisaren al immortal géní castellá, al incomparable y sobre tots Princep de las pátrias lletras, á Cervantes; encara avuy n' hi ha algunes mantingudas en lo sí de las familias verament catalanas, puix en ellas s' hi veu la subordinació dels fills al pare, nó per la forsa, nó per la lley sinó per lo respecte y l' amor; encara hi ha foch dessota de las céndras deixadas en lo caliu de la nostra llar per mans que un jorn volguéren apagarlo inútilment pera sempre.

No vos vull parlar d' aquestas ó d' aquellas costums; tots n' haureu observat de diferentas, però totas bonicas y encisadoras; tots hauréu notat lo carinyo y la assiduitat ab que al hoste tractan los pagesos de las nostras afráus; tots hauréu admirat la generosa y franca hospitalitat que al caminant ofereixen quan lás y afadigat truca á llurs portas, pera dur una mossada de pá á la famolenca boca y proporcionar á son rendit cos lo descans que necessita. Tots hauréu assistit á un enterro en algun dels nostres poblets, y hauréu notat la compostura, respecte y dolor ab que acompanyan al difunt fins á deixar-lo en lo solitari fossar que deu guardar sos mortals restos; hauréu vist com las dónas acompanyan també plorant, aquellas últimas despallas, com feyan en la antigüa Roma. Y ja que no un enterro, hauréu vist algun casament y notat com lo promés ó núvi regala un pomell d' hermosas floretas á sa aymia, després d' haverlo mullat ab aygua beneita y donarla aixís, als assistents, ja sigan de la familia, ja convidats; hauréu presenciât algun bateig, finit lo qual la gentada que al defora de la casa espera la tornada dels concurrents á la sagrada cerimonia y transcendental sacrament, demana cridant ab estrepitosa y alegre gatzara que se li tiri la tradicional bateijada que s' afanyan en arreplegar las dónas en llurs davantals y la

quitxalla á estira-cabells: hauréu, per fi, tots vosaltres notat lo respecte que 'ls fills tenan als pares, los mossos al amo, los jornalers al heréu, los feligresos al rector, los administrats al alcalde, sempre que són dignes d'aquesta reverencia y atenció, sempre que obrant com la llei y la conciencia marcan, saben guanyarse la voluntat dels fills, dels inferiors y dels subordinats. Y tots, al contemplar embadalits aqueixas bellas costums, aqueixas francas demostracions del poble ahont tots sos individus prenen part en las alegrias y tristesas de llurs convehins y conciutadans, vos haurá, com á mi, dolgut que 's perden, que mimven ó quan menys que s'adulteren, gracias á influencias estranyas al nostre esperit, gracias á la burla ab que se las ridiculisa, gracias á n'aquest torrent desbordat que se 'n diu *moda*, la qual tot ho enruna, tot ho desfá pera donar y fer lloch á sos mudables capritxos, á sas extravagancias, y fins á sas immoralitats moltes vegadas.

Podréu objectarme, consócis y companys meus, dientme que cap culpa té lo poble catalá si va perdent sas costums, ja que la corrent del segle l'obliga á seguir aquesta marxa, pròpia de las modernas societats, tant mes en quant no gosa d'aquells furs y d'aquellas lleys que fóren enrunadas per una má que no vull calificar y que li servian com d'insuperable y fortíssima muralla pera contrarrestar tot alló que s'oposés á son modo de pensar; mes á aixó vos contestaré dient que l'poble que vol ferse digne d'ell meteix, que l'poble que, com lo catalá, desperta de un són tan semblant á la mort que mes se li pot dir ressucita que desperta, é intenta apartar la llosa de plom que li privava respirar y bellugarse, pera ferse digne heréu del seu antecessor ha de lluytar ab tot y contra tot, comensant ab sos vicis pera vén-

cels, refent sas costums y girar sa vista endarrera pera practicar aquellas que un dia li donáren virilitat y forsa, y que han permés y fét possible que resistís las mes grans y terribles contrarietats y desgracias que hage sofert un poble, no despertantse paralítich y migrat sinó ab tota la valentia y fermesa de sa poderosa sava.

Tal son, pera 'ls pobles, llurs bonas costums; ellas, com la sava als arbres, los hi donan vida; y cap poble pot morir, ni morirá méntres las conservi mes ó menys, com no mór lo cos per quinas venas la sang hi circula.

Emperó aqueixas costums que han sigut causa del actual renaixement catalá, per serne lo caliu que s' ha mantingut dessota las cendras de la opressió y de la desgracia, van mimvant de dia en dia, com he dit ja; van desapareixent de l' altar de las nostras familias, de las nostras ciutats y fins d' algun dels nostres pobles y de las nostras masias y ¡ay del dia en que ellas finescan! perquè será 'l que senyali la mort dels catalans, per mes que la nostra aymadísima terra 'l nóm de Catalunya conservi, perquè s' haurá assecat la sava que 'ns manté, s' haurá aturat la sang que nos anima.

Tristesa y desconhort causa véure confirmada la veritat que deixo dita, veritat que hauréu sentit brollar, pot ser, dels llavis de algun vell, si assentats á l' escó y vora de l' amorosa llar en las eternas nits del fret hivern, li habeu demanat que vos remembrés algunas gestas dels seus temps, algunas costums de sa joventut. Jo un dia vaig sentir dels llávis d' un vellet, que la néu de son cap lo feya venerable, com se condolia de tants mals; y vaig notar com las llágri-mas vinguéren á humitejar sos párpres al dirme que avuy eran desaparescudas y arreconadas, com trastos inútils y plens de velluria, usansas que éll mirá ab gran respecte:

com, plé de ternura, me deya que era ja tot un home enmaridat y pare de nombrosos fills y 's descubria encara davant de son pare; que besava també la mà així á casa com al carrer, així en terra pròpia com en la forana, dels sérs que un dia la existencia li donáren; vegí com sa marcida testa, solcada per los dolors y las llágrimas s' animava encara al recordar lo dia en que á son hereuet li posaren las primeras calsas, com aquellas nits felissas en que contemplava á la sua muller méntres cantant las téndras baladas y melancólicas cançons catalanas, feya dormir á sos fillets posats los peus en los del bressol ahont aquestos reposavan, al temps que ab lo fus, lo coixinet ó la agulla, filava l' cánam, entreteixía puntas ó confeccionava xarxa; encara 's descubrí y pará la conversa que ab mí tenia, perque en aquell moment las misticas campanas de la esglesia senyaláren la *oració* de la vesprada, com sos llávis haurian murmurat una pregaria al toch del *Angelus* ó de l' *Ave Maria*; encara, al preguntarli per son trajo apedassat y vell, me digué que ab éll presenciá los horrors del saqueig de Tarragona, lo siti immortal de Girona ó las heróycas gestas del Bruch; y en fi, encara sa má tremolenca empunyá convulsivament lo gayató ab que s' apoyava, com ho hauria fét ab lo trabuch ó la aixada ó la destal, al remembrarne las antigüas llibertats pátrias, malmesas y robadas á sos pares per no haver comés altre delicte que 'l de no volguer ajocar son altiu front ni embrutar sas máns en defensa de la injusticia.

Y á vosaltres, al escoltar dels llavis d' algun vell com vaig sentir jo del qui vos parlo, la narració de tanta desventura ¿no os han vingut també irresistiblement llágrimas als ulls al considerar las joyas que perdérem de mes válua que la vida, y no havéu sentit pujar á vostras galtes la rojor de

la vergonya, com á mí 'm succehí, al esmentar que res fem pera retindre l' únich que de tant de bó nos resta; que res hem procurat pera conservar incólumes aquellas costums venerandas, que si avuy ab sols llur influx nos fan renáixer, podrian demá tornarnos la grandesa ansiada?

Jo crech que molt havem fet; però no es prou encara; devém fer mes. No devém contentarnos ja ab cantar y lloar los nobilíssims sentiment's dels nostres antepassats baix lo lema de *patria, fides, amor*; sinó que devém practicar lo que cada una d' aquestas paraulas representa; regenerar las nostras costums enmotllantlas á las costums antiguas; devém realisar obras; executar; puix ¿de qué 'ns serveix ploriquejar y queixarnos si no reformem lo essencial, lo que déu caracterizarnos, lo que 'ns donará la forsa, la energia y la virilitat suficientes pera ésser dignes fills dels nostres egrégis progenitors?

Es precis, si volém que nostre renaixement sigui una venturosa realitat en tots los terrenos y conceptes, que comensém per lo principal; que volgám ser catalans.

Tal volta, companys, estich cansant la vostra atenció ab mas paraulas; indulgencia vos ne demano y mercés vos ne dono; emperó l' assumpto aquest lo considero tan important, que no dubto en reclamar de nou vostra benévola atenció fixantla en lo meteix, tant mes en quant se tracta de la nostra aymada Catalunya, en aras de la qual, no tots sacrificariam, me 'n cab la seguretat, nostras vidas pera donarli un jorn mes de gloria y benhauransa.

Per lo meteix, he cregut convenient parlarne á la nostra jove y benvolguda Associació, puix si bé 'l fi d' aquesta es purament científich, per altra banda té per objecte la conservació y augment de tot alló que siga útil, necessari y

honrós pera Catalunya; y ¿qué mes important, y qué mes útil y qué mes honrós que 'l procurarli la conservació y augment de sas costums populars, així en las ciutats com en las vilas, així en las masías com en los pobles? ¿qué mes digne y mereixedor de lloansa pot proposarse nostra Associació que lo de advertir al poble en lo que 's pert y ab lo que 's deshonra y encoratjarlo á seguir sas bonas prácticas, sas plausibles tendencias y sos sentiments generosos, al fomentarli totas aquellas costums que de l' antigor sigan vingudas ó, quan menys, d' ellas calcadas?

Aixó podém ferho molt bé tots nosaltres comensant á donar l' exemple, si volém tréure profit de nostras paraulas, dirigidas á acohortar als que defalleixin davant dels nombrosíssims obstacles que s' oposan á la nostra regeneració. Nosaltres podém ferho, si volém, en nostras excursions, animant al pagés á que conreubi la terra, ó al mariner á que solqui 'ls mars portant la barretina y que expliquin á sos fills lo que élla representa pera que may mes siga per aquestos abandonada; aconsellant al rector que augmenti las bonas tendencias de sos feligresos ab senzillas prédicas, y al batlle que no posi entorpiments al desarrollo de las características costums de son poblet. Podrém ferho, dient á las hermosas jovencelas, floretas dels nostres camps, dels nostres boscos y de las nostras costas, que preferim ballar ab ellas la sardana ó 'l tira-bóu, ó l' contra-pas, ó bé l' ball de las matureyes y la farandola y 'l de las morratxas als dolsos acorts del pastoril fluviol, ó de la melosa tenora, ó de la ploranera gayta, queixós sach de gemechs y cridayre gralla, que nó ab los accents de la guitarra, de la bandurria ó del pandero, ó altres instruments que 'ns recordan ab llurs notas las gents d' altres terras. Dongam, consócis meus, mil

enhorabonas á la modesta pageseta que vesteixi lo cenyit gipó y l' ayrosa faldilla, y l' envirolat mocador y las grossas arracadas y la elegant espadenya enflocada ab cintas de mil colors, quin mes atractiu y bonich: llohemla ab tot lo cor, y ridiculisem á n' aquella que 's posa un vestit impropí pera xarcolar rahíms, recullir las dauradas espigas, encén-dre la llar y mantindre lo payral casal ab tota la poesia y encant antichs.

Aixó es lo que devém procurar per tots los medis, comen-sant per lo mes poch y acabant per lo molt; comensant per la montanya y acabant per las ciutats; comensant, sobre tot, per nosaltres meteixos y las nostras familias y acabant per las dels demés. Bé sé que haurem de lluytar ab tota mena de dificultats; emperó, amichs, la lluyta es propia dels cors gene-rosos que saben anteposarse á tot pera la consecució de llurs nobles aspiracions: lluytém, donchs pero ab la be-néfica y decisiva lluyta del exemple: fins avuy, ab lo treball, lo poble catalá ha sobrepujat á tots los altres de la mare Espanya, d' aquesta Espanya á qui ningú estima tant ni mellor com los veraders catalans; d' aquesta hermosa Es-panya á qui ningú rendeix mes vassallatge ni estima sa grandesa mes que Catalunya, perquè aquesta ab la sang de son cos defensa sa independencia, mentres que ab las armas del treball y ab las riquesas del seu sól y de sas fàbricas y tallers li dona galas, adornos y joyas pera presentarse com á tan alta y bella matrona pertoca, en aqueixos concursos universals de la pau y de la civlissació y guanyar á totes las nacions que 'n poch la tenen y estiman, considerantla sense vida.

Reformem las costums catalanas, y al ferho reformarem també al nostre poble que si avuy es lo primer entre tots los

de la benvolguda pàtria espanyola per sos avansaments per sa activitat, per sas indústries, per son treball, en una paraula; serà demà, com fou un dia, lo primer entre 'ls d' Europa per sas envejables costums, ó siga, per sa moralitat, per sa honradesa y per sa fé santa.

Y així, quan la barretina torni á regnar desde 'l cim dels espadats turons de las nostras montanyas; y així, quan lo traje de nostre poble se distingeixi de los homens de tot lo mon, denotant qui són sense preguntarho; y així, quan tot lo de Catalunya torne á ésser lo que fou per sa bondat en los ditjosos temps de l' antigor, y en ella s' hi trobe sempre encesa la flama santa de las virtuts que als nostres àvis ennobliren, haurem lograt lo que avuy es nostre ideal.

HE DIT.

JOSEPH M.ª VALLS Y VICENS.

Barcelona 20 de Novembre de 1877.
